

COVID-19 Pandemisinin Hastaneye Yatan Çocuklara Etkisi ve Pediatri Hemşiresinin Rollerini

The Effect of The COVID-19 Pandemic on Hospitalized Children and Pediatric Nurse's Roles

Mukaddes DEMİR ACAR¹, Şule ÇİFTÇİ ÜNAL²

¹Dr. Öğr. Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Tokat, 0000-0002-6376-2171

²Hemşire, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Hemşirelik Ana Bilim Dalı, 0000-0003-3307-7488

ÖZET

Amaç: Bu çalışmada COVID-19 pandemi sürecinin akut ve kronik hastalık nedeniyle hastaneye yatırılan çocuk ve ebeveynlere etkisi ve pediatri hemşiresinin rollerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: Bu derleme çalışmasında ulusal ve uluslararası veri tabanlarındaki araştırmalardan yararlanılmıştır.

Bulgular: COVID-19 pandemisi, 2020 yılında dünya genelinde hızla yayılmaya başlayarak hastanelerin bakım kapasitelerini zorlamıştır. Pandemi süreci, akut veya kronik hastalık nedeniyle hastaneye yatırılması gereken ebeveyn ve çocukları da etkilemektedir. Çocukların hem akut hem de kronik hastalıklar nedeniyle hastaneye yatırılması, ebeveynler ve çocuklar için stresli bir deneyimdir. Ek olarak pandemi sürecinde hastaneye yatırılan çocuklar ve ebeveynleri, ziyaretçi kısıtlaması, COVID-19 bulaşma korkusu ve medyada koronavirüs ile ilgili haberler nedeniyle yoğun düzeyde anksiyete yaşamaktadır. Hemşireler hastanede yatan çocuğa bakım verirken sadece fiziksel olarak değil psikososyal olarak da bütüncül hemşirelik bakımı vermelidir. Aile merkezli bakım, hastane ortamında ebeveynlerin ve çocukların ihtiyaç ve beklentilerini karşılamada en iyi bakım felsefesidir. Bu kavramı benimseyen pediatri hemşireleri, ailenin çocuğun iyileşmesi için gerekli olduğunu ve çocuğun fiziksel, duygusal ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir rol oynadığını kuvvetle kabul eder. Ancak, Covid-19 pandemi sürecinin, çocuk sağlığı profesyonel ekibinin aile merkezli bakım sağlama becerisini de sektöre uğrattığı bildirilmiştir.

Sonuç: Hemşireler, COVID-19 pandemi sürecinde hastanede yatan çocuk ve ebeveynlerin duygularının farkında olmalıdır. Fiziksel bakımın yanı sıra çocuk ve ailenin psikososyal yönden de ihtiyaçlarının bilinmesi, çocuk ve ailenin bütüncül olarak değerlendirilmesi, aile merkezli bakım sunulması ve konu ile ilgili araştırmalar yapılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Aile Merkezli Bakım, COVID-19 Pandemisi, Çocuk, Hastane, Hemşirelik Bakımı.

ABSTRACT

Objective: In this study, it was aimed to evaluate the effects of the COVID-19 pandemic process on children and parents hospitalized for acute and chronic diseases and the roles of pediatric nurses.

Materials and Methods: In this review study, studies in national and international databases were used.

Results: The COVID-19 pandemic started to spread rapidly around the world in 2020, forcing the care capacities of hospitals. The pandemic process also affects parents and children who need to be hospitalized due to acute or chronic illness. Hospitalization of children for both acute and chronic illnesses is a stressful experience for parents and child. In addition, children hospitalized during the pandemic and their parents experience intense anxiety due to visitor restriction, fear of COVID-19 contamination, and news about coronavirus in the media. Nurses should provide holistic nursing care not only physically but also psychosocially while caring for the hospitalized child. Family-centered care is the best care philosophy in meeting the needs and expectations of parents and children in a hospital setting. Adopting this concept, pediatric nurses strongly acknowledge that the family is essential for the child's recovery and plays an important role in meeting the child's physical, emotional and spiritual needs. However, it has been reported that the COVID-19 pandemic process has also hampered the child health professional team's ability to provide family-centered care.

Conclusion: Nurses should be aware of the feelings of hospitalized children and parents during the COVID-19 pandemic. In addition to physical care, it is recommended to know the psychosocial needs of the child and family, to evaluate the child and family holistically, to provide family-centered care and to conduct research on the subject.

Keywords: COVID-19 Pandemic, Child, Family-centered Care, Hospital, Nursing Care.

Sorumlu yazar: Mukaddes DEMİR ACAR, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, mukaddesdemir.acar@gop.edu.tr

Başvuru/Submitted: 30.12.2021 **Kabul/Accepted:** 15.04.2022

Cite this article as: Demir Acar M, Ciftci Unal S. The Effect of The COVID-19 Pandemic on Hospitalized Children and Pediatric Nurse's Roles. J TOGU Heal Sci. 2022;2(2):202-210.

GİRİŞ

Koronavirüs hastalığı (COVID-19), 2020 yılında dünya genelinde hızla yayılmaya başlayarak hastanelerin bakım kapasitelerini zorlamıştır (1). Diğer taraftan pandemi sürecinde maske, sosyal mesafe önlemleri ve karantina önlemleri sayesinde çocuklarda akut hastalık ve travmalarda belirgin bir azalma olduğu bildirilmiştir (2-4). Ancak hızla gelişen bu süreç, akut ve kronik hastalıkları bulunan ve/veya hastaneye yatırılan çocuk ve ebeveynleri etkilemektedir (5-8). Viral yayılımı önlemek için uygulanan kısıtlamalar, hastalığın belirsizliğine ilişkin korkular, sağlık profesyonellerinin enfekte hastaların takibi, tedavisi ve bakımına yönlendirilmesi, kişisel koruyucu ekipman eksikliği ve pandeminin getirdiği ekonomik zorluklar nedeniyle COVID-19 dışındaki koruyucu, tedavi ve rehabilite edici sağlık hizmetlerine erişim oranlarında keskin bir düşüş yaşanmıştır. COVID-19'un neden olduğu bu durumdan en çok etkilenen popülasyon şüphesiz ki çocuklar olmuştur (9). Pandemi sürecinin akut ve kronik hastalığı bulunan ve/veya hastanede yatan çocuk ve ebeveynleri üzerine nasıl etki sağladığının bilinmesi sağlık bakım profesyonellerine rehberlik edecektir. Bu nedenle bu derlemede COVID-19 pandemi sürecinin çocuklara ve akut ve/veya kronik hastalık nedeniyle hastaneye yatırılan çocuk ve ebeveynlere etkisi ve pediatri hemşiresinin rollerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

COVID-19 Pandemisinin Çocuk ve Ebeveynlere Etkisi

Yeni keşfedilen bir Koronavirüsün neden olduğu COVID-19, ilk olarak Aralık 2019'da Wuhan'da bildirilmiştir (10,11). COVID-19 virüsü ile enfekte olan çoğu insan, hafif veya orta derecede solunum yolu hastalığı geçirir ve özel tedavi olmaksızın iyileşebilir. Ancak yaşlı ve/veya kronik hastalığı olan bireylerde hastalık ağır seyreder (12). Çocuklarda şiddetli COVID-19 hastalığı nadir olduğundan, toplumlar ve hükümetler yetişkinlere odaklanmıştır. Böylece çocukların sesinin büyük ölçüde duyulmadığı, okulların kapanması ve diğer sosyal mesafe önlemlerinin, özellikle dezavantajlı ailelerden gelen savunmasız çocukları en kötü şekilde etkilediği ve onların ruh sağlığını büyük ölçüde tehdit ettiği bildirilmiştir (2). Yapılan araştırmalar, çocukların okula uzun süre gitmedikleri ve sosyalleşemedikleri bu zamanlarda fiziksel olarak daha az aktif oldukları, daha sağlıksız beslendikleri ve bunun da fiziksel, zihinsel, ruhsal ve psikolojik sağlığı üzerinde olumsuz etkileri olabileceğini göstermiştir (13). Ayrıca enfekte hastalara müdahale edebilmek için polikliniklerin kapatılması, yataklı servisler ve ameliyathanelerin yoğun bakımlara dönüştürülmesi çocukların akut veya kronik

hastalıklarının tanı ve tedavilerinde gecikmelere neden olmuş ve kronik hastalığı olan çocuklar ilaç veya tıbbi ekipman sıkıntısı yaşamış, rehabilitasyon hizmetlerine ihtiyaç duyan çocuklar destekleyici bakım alamamışlardır (9). Tıbbi bakıma erişimin azalmasının sonuçlarını ve pandeminin klinik yönlerinin ötesinde çocuklar için ikincil hasarı tam olarak anlamak için daha fazla çalışmaya ihtiyaç olduğu bildirilmiştir (14).

Wang ve ark. (2020) tarafından, COVID-19 pandemisinin ilk aşamasında, Çin’de 1210 yetişkin katılımcının dahil edildiği araştırmada, çalışma grubunun yarısından fazlasının pandeminin psikolojik etkilerini orta veya şiddetli olarak değerlendirdikleri bulunmuştur (10). Özellikle kronik hastalığı olan çocukların bu süreçte, çocuk ve ailesinde stres yarattığı bilinmektedir (7, 15). Lösemi tanılı çocuklara bakım veren ebeveynlerin deneyimlerinin incelendiği nitel bir araştırmada COVID-19 pandemisi sırasında ebeveynlerin ve çocukların karşılaştığı farklı zorluklar yansıtılmıştır. Araştırma bulguları, maske takmayı reddeden çocuklar, sosyal izolasyon, aile ilişkileri ve ekonomik kaygılar üzerine temalarla açıklanmıştır. Bu zorlukları ölçmek, bu çocukların ve ailelerinin stresini hafifletecek çözümler geliştirmek için daha fazla çalışmaya ihtiyaç olduğu bildirilmiştir (6). Ürdün’de diyabetli çocukların ebeveynleriyle yapılan çalışmada, sokağa çıkma yasakları, enfeksiyona maruz kalma korkusu ve ekonomik nedenlerle %58,3’ünün insülin temin etmekte güçlük yaşadığı saptanmıştır. İnsülin kullanımındaki kısıtlama nedeniyle çocuklarda daha sık hiperglisemi atakları olduğu belirlenmiştir (16).

Pandeminin yayılmasını engellemek amacıyla uygulanan önlemler nedeniyle, rehabilitasyon hizmetlerine ihtiyaç duyan çocuklara da evde kalmaları önerilmiştir (17). COVID-19 pandemisinde sosyal mesafe ve okulların/hizmetlerin kapatılmasının herkes için zorlayıcı olabileceği ancak özellikle nörogelişimsel bozuklukları (zihinsel engelli, dikkat eksikliği/hiperaktivite, otizm) bulunan çocukları olan aileler için daha zor olduğu bilinmektedir (18).

Otizm spektrum bozukluğu olan bireylerin, COVID-19 komplikasyonları açısından yüksek risk taşıyan grup olduğu, bu tür yaygın komorbiditelerin, bireylerin COVID-19 pandemisi sırasında başa çıkması için ek zorluklar sunarak gerekli tedavileri almayı, sosyal mesafeyi uygulamayı ve bozulan günlük rutinlere uyum sağlamayı zorlaştırabildiği bildirilmiştir. Otizmliler ayrıca sosyal iletişimdeki eksiklikler, dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu, sinirlilik ve saldırganlık gibi farklı türde davranışsal zorluklara sahip olabilirler. Otizmliler COVID-19 pandemisi ve gelecekteki halk sağlığı acil durumları sırasında ek desteğe ihtiyaç duyabilecek önemli bir grup olduğu bildirilmektedir (19).

Pandemi, kişisel gelişim ve aile içi uyuma dinlenme, rahatlama gibi çeşitli katkılar ve zorbalık ya da diğer stresörler nedeniyle okul sıkıntısı yaşayan çocuklar için uzaktan eğitimle birlikte rahatlatıcı etkiler getirirse de, pandeminin dezavantajları ağır basmaktadır. Çocuklarda görülen kaygının yanı sıra ebeveynlerin psikolojik sorunları istismar ve aile içi şiddeti arttıran bir risk faktörüdür (20). Pandemi toplumu ve ekonomiyi olumsuz etkilemektedir. İnsanlar; fiziksel ve psikolojik sağlık riskleri, izolasyon ve iş kayıpları gibi birçok yeni stres ile karşı karşıya kalmıştır. Bu durum aile bireylerinin stresini ve kaygısını artırarak, günlük yaşam rutinlerini bozmakta, bireylerin başa çıkma kapasitelerini zorlamakta ve aile içinde artan stresle birlikte çocuğa yönelik şiddetin de artmasına sebep olmaktadır. Pandemi sürecinde çocukların aile içi şiddete maruz kalmalarını önlemek için çocuklara ve ailelerine yönelik destekleyici çalışmalar yapılmalıdır (21,22).

COVID-19 Pandemisinin Hastaneye Yatan Çocuklara Etkisi

Çocukların hem akut hem de kronik hastalıklar nedeniyle hastaneye yatırılması, ebeveynler ve çocuk için stresli bir deneyimdir (23). Çocuklarda hastalık ve hastaneye yatış sürecinde kaygı, umutsuzluk, iletişim güçlükleri, öfke-saldırganlık, regresyon gibi psikososyal davranış sorunlarının görülebildiği bildirilmiştir (24). Ek olarak pandemi döneminde hastaneye yatırılan çocuk ve ebeveynleri, ziyaretçi kısıtlaması, COVID-19 bulaşma korkusu ve medyada koronavirüs ile ilgili haberler nedeniyle yoğun düzeyde anksiyete yaşamaktadır. COVID-19 pandemisi nedeniyle uygulanan izolasyon sürecinde çocukların sosyal etkileşimlerden zorunlu olarak yalıtılmalarının fiziksel, sosyal ve psikolojik iyilik hali üzerinde doğrudan risk yaratabileceği düşünülmektedir (25-27). Ayrıca pandemi sürecinde hastaneye yatırılan çocuklarda; sosyal mesafe nedeniyle grup oyun ve etkinliklerine katılamama çocukların hastaneye yatış süreciyle baş etmede güçlükler neden olmaktadır (6). Çin'de hastaneye yatırılan çocukların ebeveynlerindeki anksiyete ve depresyon düzeyinin pandemi öncesine kıyasla daha fazla olduğu bildirilmiştir. Bu nedenle, bu tür ebeveynlerin ruh sağlığının erken tespiti ve bazı psikolojik müdahalelerin zamanında yapılmasının, ebeveynlerin çocuklarına hastanede daha iyi bakmalarına, çocukların en kısa sürede iyileşmelerine ve hastaneden taburcu olmalarına yardımcı olacağı belirtilmiştir (25). COVID-19 pandemisi aile için zorlu ve stres yüklü bir süreçtir. Bu sürecin ruh sağlığını ve yaşam kalitesini koruyarak düzen içinde geçirilmesi, aile fonksiyonları için önemlidir (28).

Pediatric Hemşiresinin Roller

I. Fiziksel Bakım Üzerine Roller

Pandemi sırasında çocukların sağlığının korunması ve geliştirilmesinde, COVID-19 çocuk olguların ve COVID-19 dışındaki akut ve kronik hastalığı bulunan olguların hastanedeki fiziksel bakımında pediatri hemşirelerinin önemli rolleri bulunmaktadır. Özellikle tedavi ve hemşirelik bakım uygulamalarını sunarken hastane enfeksiyonlarının önlenmesi amacıyla evrensel koruma ilkeleri ve izolasyon yöntemlerine dikkat etmeleri gerekmektedir (7, 8).

Çocuklarda COVID-19 enfeksiyonunun klinik özellikleri daha çok asemptomatik olarak seyretmektedir (7). Çoğu vaka ateş, öksürük, burun tıkanıklığı, rinore ve boğaz ağrısı gibi üst solunum yolu enfeksiyonu belirtileriyle kendini göstermektedir (8, 29). Erişkinlere göre ciddi klinik seyir daha az görülmekle birlikte, 1 yaş altı grupta ve altta yatan hastalığı bulunan çocuklarda ciddi hastalık görülme riski daha fazladır. Şüpheli veya kesinleşmiş COVID-19 çocuklara verilecek hemşirelik bakımı, yeterli kalori ve sıvı alımının desteklenmesi, sıvı-elektrolit dengesinin korunması, homeostazın sürdürülmesi ve destekleyici yaklaşım içerir (7, 8). Ayrıca sağlık ekibinin COVID-19 pandemisinin önlenmesi ve kontrolüne ilişkin bilgi ve becerilerini sürekli olarak güncellemeleri önerilmektedir (14, 30).

II. Psikososyal Bakım Üzerine Roller

Hemşireler, hastanede yatan çocuğa bakım verirken sadece fiziksel olarak değil psikososyal olarak da bütüncül hemşirelik bakımı vermelidir. Bu amaçla çocukların hastalık ve yatış deneyimi ile baş edebilmeleri için yeni ortamda kendilerini güvende hissetmelerini sağlamak için servisteki rutinler ve hastane kuralları hakkında bilgi verilmeli, hastane tanıtılmalı ve soru sormalarına fırsat verilmelidir. Ziyaretler ve telefonla aile ve arkadaş ilişkisini sürdürmesine yardımcı olunmakta, sosyalleşme ihtiyacını karşılamak ve yalnız hissetmemek için aynı yaş grubundaki çocuklarla iletişim kurma ve oyun oynama fırsatları yaratılmaktadır (31, 32). Pandemi sürecinde hemşirelerin en önemli rollerinden biri eğitici rolüdür. Hemşireler COVID-19 bulaşma yolları ve enfeksiyonun önlenmesi ve kontrolü ile ilgili ailelere bilgilendirme yapmalı ve eğitim vermelidir (7). Ek olarak her çocuğa büyüme ve gelişme sürecine göre bireyselleştirilmiş gelişimsel bakım verilmesi, çocuğa hemşirelik girişimlerinde seçenekler sunulması, yapabilecekleri öz bakım uygulamalarının desteklenmesi, iletişime açık olunması, terapötik oyun ve iletişim sağlanması, psikososyal gereksinimlerinin ele alınması ve aile merkezli bakımın benimsenmesi gerekmektedir (31). Aile merkezli bakım, hastane ortamında ebeveynlerin ve çocukların ihtiyaç ve beklentilerini karşılamada en iyi bakım

felsefesidir (33). Bu kavramı benimseyen pediatri hemşireleri, ailenin çocuğun iyileşmesi için gerekli olduğunu ve çocuğun fiziksel, duygusal ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir rol oynadığını kuvvetle kabul eder. Ancak, COVID-19 pandemi sürecinin, çocuk sağlığı profesyonel ekibinin aile merkezli bakım sağlama sürecini ve psikososyal bakımı sekteye uğrattığı bildirilmektedir (26, 33). Pediatrik hastanelerde ziyaretçi kısıtlama politikalarının uygulanması, aile merkezli bakımın optimize edilmesi ve COVID-19'un potansiyel bulaşma kaynaklarının azaltılması arasında denge kurulması gerekmektedir. Çünkü COVID-19 virüsünün çocuklar üzerindeki fiziksel etkisi yetişkinlere göre daha sınırlı olsa da, ciddi şekilde kısıtlayıcı bakımın neden olduğu psikolojik yükünün dikkate alınması önemlidir (34). Pandemi sırasında aile merkezli bakımın daha önemli olduğu ve yenilikçi adımlar atılması gerekliliği de belirtilmiştir (35). Ancak literatürde pandemi sürecinde hastanede yatan çocukların, ailelerinin veya hemşirelerin perspektifinden hemşirelik bakımının ve aile merkezli bakımın değerlendirildiği araştırmaların kısıtlı olduğu görülmüştür.

Ayrıca bu süreçte hemşireler, pandeminin getirdiği bilinmezlik ve belirsizlik nedeniyle kendilerini güvende ve hazırlıklı hissetmekte zorlanmışlardır. Bu nedenle sağlık sistemleri ve hemşire liderlerinin, pediatri hemşirelerinin duygusal ve fiziksel deneyimlerini anlamaları, hemşireleri desteklemeleri, korumaları ve özellikle gelecekteki acil durumlara hazırlanırken bu ihtiyaç ve deneyimleri tanımlarının önemli olduğu belirtilmiştir (36). Kaya ve İşler Dalgıç (2022) COVID-19 pandemisinde pediatrik acil ünitesinde çalışan hemşirelerin iş yükü ve insan gücü planlamasına ilişkin bir araştırma yapmışlardır. Bu süreçte iş yükü ve insan gücü planlamasının yetersiz olduğu belirlenmiştir. Ayrıca daha az deneyimli veya tükenmişlik hisseden hemşirelerin COVID-19 pandemisi sırasında iş yüklerinin arttığını bulmuşlardır (37).

Ek olarak COVID-19 pandemisinin tele-sağlık alanını ön plana çıkardığı görülmüştür. Tele-sağlık kullanımının, sağlık bakımının kolaylaştırıcısı olduğu ve riskli dönemlerde geleneksel sağlık bakım tesislerinden kaçınmak amacıyla etkili olduğu bildirilmiştir (38). COVID-19 pandemisinde, hemşirelik uzmanları tele-sağlıktan yararlanarak yeterli hasta bakımı sağlamada önemli başarılar elde etmiştir. Ek olarak, kronik hastalıkları, zihinsel bozuklukları vb. olan hastalar için uzaktan etkili sağlık yönetimi sağlamak için daha iyi hemşirelik bilgi sistemleri ve yapay zeka destekli tele-sağlık sistemleri tasarlama ve geliştirme için gereksinimler olduğu bildirilmiştir (39). Ayrıca internet tabanlı çözümlerin, aile merkezli bakımı kolaylaştırabileceği ancak hasta mahremiyetini tehlikeye atma ve güvenilir internet erişimine, cihazlara veya teknolojik okuryazarlığa erişimi olmayan topluluklar için ırksal, sosyoekonomik ve coğrafi eşitsizlikleri şiddetlendirebileceği bilinmelidir (35).

SONUÇ

Hemşireler, COVID-19 pandemi sürecinde hastanede yatan çocuklar ve ailelerin duygularının farkında olmalı, fiziksel bakımın yanı sıra çocuk ve ailelerin psikososyal yönden de ihtiyaçlarını bilmeli, bütüncül olarak değerlendirmeli ve hemşirelik sürecine dahil etmelidir. Çünkü hemşireler, hastanede yatan çocukların duyduklarını, anladıklarını ve saygı duyulduğunu hissettikleri bir ortam yaratmak için eşsiz bir konumdadır. Pandemi sürecinin hastanede yatan çocukların, ailelerinin veya hemşirelerin perspektifinden hemşirelik bakımına etkisini araştıran çalışmalar planlanması önerilmektedir. Pandemi sırasında aşı, maske, sosyal mesafe ve hijyen gibi koruyucu önlemler alınarak hemşirelik bakımının sadece fiziksel bakım değil psikososyal gereksinimler açısından da planlanması ve randomize kontrollü deneysel çalışmaların yapılarak literatüre katkı sağlanması önerilmektedir.

Çıkar Çatışması: Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

Kaynakça

1. PhuaJ, Weng L, Ling L, Egi M, Lim C, Divatia JV, et al. Intensive care management of coronavirus disease 2019 (COVID-19): challenges and recommendations. *Lancet Respir Med.*2020;8(5):506-517.
2. Nijman RG. The impact of the COVID-19 pandemic on child health. *Journal of Laboratory Medicine.* 2021;45(6):249-258.
3. Kuitunen I, Artama M, Mäkelä L, Backman K, Heiskanen-Kosma T, Renko M. Effect of social distancing due to the COVID-19 pandemic on the incidence of viral respiratory tract infections in children in Finland during early 2020. *The Pediatric Infectious DiseaseJournal.* 2020;39(12): e423-e427.
4. Markham JL, Richardson T, DePorre A, Teufel RJ, Hersh AL, Fleegler EW, et al. Inpatient use and outcomes at children's hospitals during the early COVID-19 pandemic. *Pediatrics.* 2021; 147(6):e2020044735.
5. Conlon C, McDonnell T, Barrett M, Cummins F, Deasy C, Hensey C, et al. The impact of the COVID-19 pandemic on child health and the provision of care in paediatric emergency departments: a qualitative study of frontline emergency care staff. *BMC Health Services Research.* 2021;21(1):1-11.
6. Atout M, Tarawneh FS, Al-Kharabsheh A. Challenges faced by mothers caring for children with leukaemia during COVID-19 pandemic: A qualitative study. *Journal of Pediatric Nursing.* 2021;58:e74-e80.
7. Pars H. Children in COVID-19 pandemic and the roles of pediatric nurses. *Journal of Hacettepe University Faculty of Nursing.* 2020; 7:66-75.
8. Peck JL. COVID-19: Impacts and implications for pediatric practice. *J Pediatr Health Care.* 2020;34(6):619-629.
9. Aközlü Z, Şahin ÖÖ. COVID-19 pandemisinde sağlık hizmetlerine erişim: çocuk sağlığı nasıl etkilendi?. *Çocuk Dergisi.* 2021; 21(2): 149-156.
10. Wang C, Pan R, Wan X, Tan Y, Xu L, Ho CS. Immediate psychological responses and associated factors during the initial stage of the 2019 coronavirus disease (COVID-19) epidemic among the general population in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health.* 2020;17(5):1729.
11. Zhou P, Yang XL, Wang XG, Hu B, Zhang L, Zhang W, et al. A pneumonia outbreak associated with a new coronavirus of probable bat origin. *Nature.* 2020; 579(7798):270-273.
12. Perlman S. Another decade, another coronavirus. *New England Journal of Medicine,* 2020; 382(8): 760-762.
13. Brooks SK, Webster RK, Smith LE, Woodland L, Wessely S, Greenberg N, et al. The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence. *The Lancet.* 2020; 395(10227):912-920.
14. Poppe M, Aguiar B, Sousa R, Oom P. The impact of the COVID-19 pandemic on children's health in Portugal: The parental perspective. *Acta Med Port.* 2021;34(5):355-61.
15. Kotecha RS. Challenges posed by COVID-19 to children with cancer. *The Lancet Oncology.* 2020;21(5): e235.
16. Odeh R, GharaibehL, Daher A, Kussad S, Alassaf A. Caring for a child with type 1 diabetes during COVID-19 lockdown in a developing country: challenges and parents' perspectives on the use of telemedicine. *Diabetes Research and Clinical Practice.* 2020;168:108393.
17. Krasovsky T, Silberg T, Barak S, Eisenstein E, Erez N, Feldman, et al. Transition to multidisciplinary pediatric telerehabilitation during the COVID-19 pandemic: strategy development and implementation. *International Journal of Environmental Research and Public Health.* 2021;18(4):1484.
18. Summers J, Baribeau D, Mockford M, Goldhopf L, Ambrozewicz P, Szatmari P, et al. Supporting children with neurodevelopmental disorders during the COVID-19 pandemic. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry.* 2021;60(1):2-6.
19. Eshraghi AA, Li C, Alessandri M, Messinger DS, Eshraghi RS, Mittal R, et al. COVID-19: overcoming the challenges faced by individuals with autism and their families. *The Lancet Psychiatry.* 2020;7(6):481-483.
20. Fegert JM, Vitiello B, Plener PL, Clemens V. Challenges and burden of the Coronavirus 2019 (COVID-19) pandemic for child and adolescent mental health: a narrative review to highlight clinical and research needs

- in the acute phase and the long return to normality. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*. 2020;14:1-11.
21. Karimivand F. Covid-19 ve sosyo-ekonomik sonuçları: literatür incelemesi. *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 2021;5(1):47-61.
  22. Tekin Y. Koronavirüs salgınında çocukların aile içi şiddetten korunması. *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi*. 2021;4(7):209-232.
  23. Konuk Sener D, Karaca A. Mutual expectations of mothers of hospitalized children and pediatric nurses who provided care: oualitative study. *Journal of Pediatric Nursing*. 2017;34:e22-e28.
  24. Kabukcu Basay B, Basay O, Urut A, Hasmercan B, Uysal M, Eren Usul B. Hospitalized children: A study on the factors affecting psychosocial adjustment. *The Journal of Clinical Psychiatry*. 2020;23(4):402-413.
  25. Yuan R, Xu QH, Xia CC, Lou CY, Xie Z, Ge QM, et al. Psychological status of parents of hospitalized children during the COVID-19 epidemic in China. *Psychiatry Research*. 2020; 288:112953.
  26. Goldschmidt K, Mele C. Disruption of patient and family centered care through the COVID 19 pandemic. *Journal of Pediatric Nursing*. 2021; 58: 102-103.
  27. Ayakdas Daglı D, Buyukbayram A, Baysan Arabacı L. A psychosocial approach on patients diagnosed with COVID-19 and their families. *Izmir Katip Celebi University Faculty of Health Sciences Journal*. 2020; 5(2):191-195.
  28. Koçak Z, Harmancı H. Covid-19 pandemi sürecinde ailede ruh sağlığı. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2020;(5):183-207.
  29. Keklik S, Karakul A, Öztornacı B Ö, Akgül E A, Doğan P, Doğan Z, Sarı H Y. COVID-19 tanısı olan çocuk hastalarda ateş yönetimi. *Izmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 2020;5(2):123-128.
  30. Sarman A, Tuncay S. Principles of approach to suspected or infected patients related Covid-19 in newborn intensive care unit and pediatric intensive care unit. *Perspectives in Psychiatric Care*. 2021;57(2):957-964.
  31. Çavuşoğlu H. *Pediatric Nursing*. 13. Baskı. The effects of hospitalization on the child and family. Ankara: Sistem Ofset; 2019;51-67.
  32. Semerci R, Akgun Kostak M, Cetintas I, Kocaaslan EN. Assessment of nursing care quality from child's perspective. *Ordu University Journal of Nursing Studies*. 2021;4(1):39-47.
  33. Oztürk C, Ayar D. Family-centered care in pediatric nursing. *Dokuz Eylul University E-Journal of Nursing Faculty*. 2014;7:315-320.
  34. McBride D L. The impact of visiting restrictions during the COVID-19 pandemic on pediatric patients. *Journal of Pediatric Nursing*. 2021; 61: 436-438.
  35. Hart JL, Turnbull AE, Oppenheim IM, Courtright KR. Family-centered care during the COVID-19 era. *Journal of Pain and Symptom Management*. 2020;60(2):e93-e97.
  36. Lulgjuraj D, Hubner T, Radzinski N, Hopkins U. Everyone is someone's child: The experiences of pediatric nurses caring for adult COVID-19 patients. *Journal of Pediatric Nursing*. 2021;60:198-206.
  37. Kaya A, Dalgıç AI. Evaluating workload and manpower planning among pediatric emergency department nurses in Turkey during COVID-19: A cross-sectional, multicenter study. *Journal of Pediatric Nursing*. 2022, Apr 8.
  38. Amorim P, Brito D, Castelo-Branco M, Fàbrega C, Gomes da Costa F, Martins H, et el. Telehealth opportunities in the COVID-19 pandemic early days: what happened, did not happen, should have happened, and must happen in the near future?. *Telemedicine and e-Health*. 2021;27(10):1194-1199.
  39. Wu Y. Utilization of telehealth and the advancement of nursing informatics during COVID-19 pandemic. *International Journal of Nursing Sciences*. 2021; (8)4: 367-369.